

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Recht en vrede bij Hans Kelsen : een herwaardering van Kelsens rechtsfilosofie : juridisch pacifisme als stilzwijgende betekenis van zijn Zuivere Rechtsleer

Notermans, M.E.

Citation

Notermans, M. E. (2016, March 24). *Recht en vrede bij Hans Kelsen : een herwaardering van Kelsens rechtsfilosofie : juridisch pacifisme als stilzwijgende betekenis van zijn Zuivere Rechtsleer*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/38607>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/38607>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/38607> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Notermans, Mathijs

Title: Recht en vrede bij Hans Kelsen : een herwaardering van Kelsens rechtsfilosofie : juridisch pacifisme als stilzwijgende betekenis van zijn Zuivere Rechtsleer

Issue Date: 2016-03-24

Stellingen
behorend bij het proefschrift van Mathijs Notermans

Recht en vrede bij Hans Kelsen

Een herwaardering van Kelsens rechtsfilosofie: juridisch pacifisme
als stilzwijgende betekenis van zijn Zuivere Rechtsleer

- I. Kelsen heeft de ‘sociale vrede’ in zijn *Zuivere Rechtsleer* als *conditio tacita* voor de geldigheid van de positieve rechtsorde beschouwd, net zoals hij de ‘grondnorm’ als *conditio per quam* en de ‘effectiviteit’ als *conditio sine qua non* voor de rechtsgeldigheid heeft opgevat.
(dit proefschrift, hfst. 3 en 6)
- II. In variatie op Von Clausewitz’ beroemde definitie van de oorlog als “alleen maar de voortzetting van politiek met andere middelen”, kan bij Kelsen het recht worden gedefinieerd als “niet meer dan de voortzetting en bevordering van vrede met andere (dwingende) middelen”.
(dit proefschrift, hfst. 6)
- III. Zolang art. 36 lid 3 van het VN-Handvest het onderscheid blijft erkennen tussen rechts- en politieke geschillen en bepaalt dat enkel de eerste door staten moeten worden voorgelegd aan het Internationaal Gerechtshof, behouden staten de mogelijkheid de laatste anders dan door middel van het (ge)recht – dus via de politiek of de ‘voortzetting’ daarvan – op te lossen.
(dit proefschrift, hfst. 5)
- IV. Zolang art. 120 van de Nederlandse Grondwet de rechter blijft verbieden in de beoordeling van de grondwettigheid van wetten en verdragen te treden en deze mogelijkkerwijs vanwege hun ongrondwettigheid te vernietigen, staat onze Grondwet vanuit juridisch-technisch oogpunt gezien eerder gelijk met een vrijblijvende wens dan met een verbindende wet.
(dit proefschrift, hfst. 4)
- V. Weliswaar vormt de maximalisering van individuele vrijheid ideologisch gezien het ultieme ideaal van de democratie, maar omdat een zodanige vrijheid in de sociale realiteit onbereikbaar is, moet zij zich tevreden stellen met het door haar realiseerbare doel van de sociale vrede, zodat in ieder geval zoveel mogelijk individuen tezamen vrij kunnen zijn.
(dit proefschrift, hfst. 2)
- VI. De (positivistische) rechtsfilosofie behoort (sociale) vrede in plaats van (absolute) rechtvaardigheid als uitgangspunt van haar onderzoek

te nemen, waarbij de juridische zin van vrede is gelegen in de specifiek normatieve toestand (dwangorde) van rust die een zodanige bescherming biedt tegen geweld en oorlog dat mensen en staten in vrijheid kunnen samenleven.

VII. Het is mogelijk een Kelseniaanse 'juridisch-filosofische verhandeling' te schrijven naar het voorbeeld van Wittgensteins *Tractatus Logico-Philosophicus*. De volgende hoofdstellingen overeenkomstig de hoofdstellingen 1 tot en met 7 van de *Tractatus* zijn een proeve daarvan en vormen een eerste aanzet daartoe ("Mogen anderen komen en het beter doen"):

1. Het positieve recht is alles, wat juridisch gesproken het geval behoort te zijn.
2. Wat juridisch gesproken het geval behoort te zijn, de rechtsnorm, is de geldigheid van normatieve en imputatieve connecties.
3. Het normatieve beeld van de rechtsnormen is de wil tot wet.
4. De geobjectiveerde wil tot wet is de betekenisvolle, rechtsgeldige behoren-propositie.
5. De 'lagere' behoren-propositie is een geldigheidsfunctie van de 'hogere' behoren-propositie. (De 'hoogste' behoren-propositie, de hypothetische grondnorm, is een geldigheidsfunctie van zichzelf.)
6. De algemene vorm van de behoren-propositie is: 'als een onrecht wordt begaan, dan behoort daarop een rechtmatige sanctie te volgen'.
7. Van absolute rechtvaardigheid, waarover niet kan worden gesproken, moet men zwijgen.

VIII. Anders dan Wittgensteins *Tractatus* die eindigt met de beroemde stelling 7 dat men van datgene moet zwijgen waarover niet kan worden gesproken, zou een Kelseniaanse verhandeling niet eindigen met een analoge (hoofd)stelling 7 maar met de volgende 2 (sub)stellingen die de waarde tonen van zowel het 'spreken' als het 'zwijgen' van het positieve recht:

- 7.1. Waar geen recht wordt gesproken, daar overheerst (de taal van) het geweld.
- 7.2. Waar het positieve recht over zwijgt, daar is men juridisch gesproken vrij.

IX. Voor zover deze stelling niets stelt, is men vrij daarin een goeie grap te zien. Dat is mijn laatste (scherts)stelling.